

سياڻو شاگرد

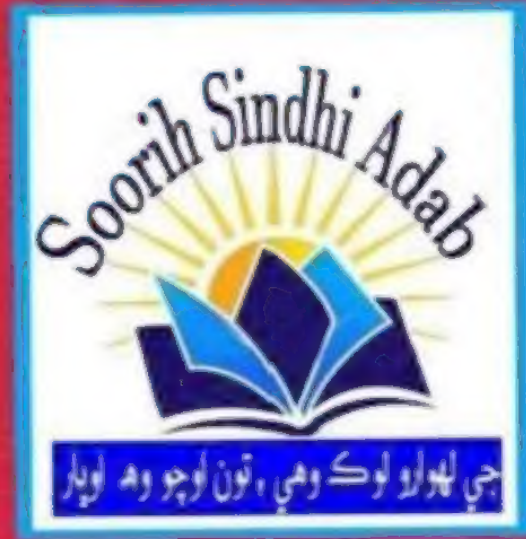
مخرم مراد
غلام مصطفيٰ سولنگي

مھراڻ اڪيڊمي

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره: ميراثي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488

سپاڻو شاگرد

خرم مراد رحمۃ اللہ علیہ

مترجم

غلام مصطفيٰ سولنگي

مہراڻ اڪيڊمي

سياڻو شاگرد

خرم مراد ﷺ

مترجم: غلام مصطفيٰ سولنگي

حق ۽ واسطا محفوظ

ڪتاب نمبر: 168

چيائيندڙ : مهراڻ اڪيڊمي

ڪمپوزرس : استار ڪمپيوٽر ڪمپوزرس

ڪمپوزنگ : عزت الرحمن ڪمبڙه

چاپو ڏهون : اپريل 2016ع

چاپو يارهون : نومبر 2018ع

ڳاڻيٽو : 1100

ملڻ جا هنڌ

مهراڻ اڪيڊمي

واڳڻو در شڪارپور

فون: 0726_512122

0726_540312

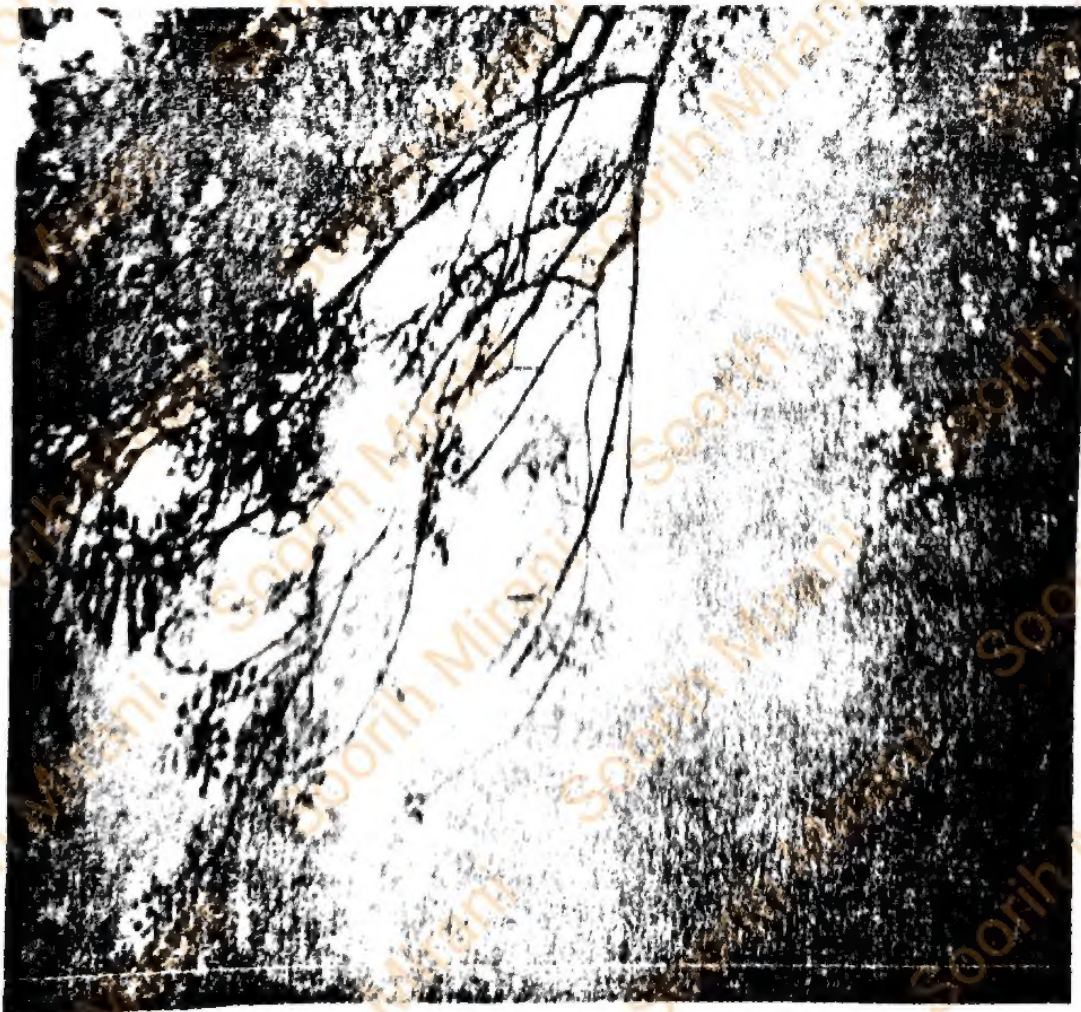
mehranacademy@hotmail.com

۽ سنڌ جا سمورا ڪتاب گهر

قيمت = 20 روپيا

الله اسان سان گڏ آهي

هر پاسي ڪاري اوندهه پکڙيل هئي. رات اڌ کان به
گهڻو گذري چڪي هئي. ڪجهه ڪلاڪن کان پوءِ سج جا
روشن ڪرڻا ڪاري اوندهه کي تڙي ڪيڏ وارا هئا. ان ئي

مهل نبي ڪريم ﷺ الله پاڪ جي حڪم سان پنهنجو گهر
ڇڏڻ جو سانباھو ڪري رهيا هئا. قريش به سندس پيڇو
ڪرڻ وارا هئا، پر کين ناڪامي ملڻي هئي.

حضور ﷺ جن پنهنجي گهر کي الوداع ڪيو ۽
حضرت علي ڪرم الله وجهه کي پنهنجي بستري تي سمھاري
ٻاهر نڪتا قريش قبيلي جا ٻارھن نوجوان سندس گهر کي
چوڌاري گھيرو ڪيو بيٺا هئا. پاڻ حضور ﷺ جن کي قتل
ڪرڻ جي ارادي سان آيا هئا.

حضور ﷺ جن حضرت ابوبڪر صديق رضی اللہ عنہ جي گهر
پھچي ويا. حضرت ابوبڪر رضی اللہ عنہ جو گهر ڪعبي جي ڏکڻ
پاسي مڪي جي هڪ وسنديءَ ”مصفا“ ۾ هيو. حضرت
ابوبڪر رضی اللہ عنہ جي گهر پھچي پاڻ ﷺ کيس ساڻ ڪنيو ۽ اتر
پاسي مديني ڏانهن هلڻ بدران ڏکڻ واري رستي تي هلڻ شروع
ڪيائون. پيڇو ڪنڌڻن کي منجهائڻ ۽ وقت وٺڻ لاءِ پاڻ
سڳورن ﷺ ڏکڻ جو رخ ڪيو هو ڇو جو ڪافر جڏهن ڏسن
ها ته پيغمبر (ﷺ) کانئن نڪري چڪو آهي ته هڪدم
مديني يعني اتر پاسي ڏانهن پيڇو ڪرڻ شروع ڪن ها.

سگھو ئي حضور ﷺ جن ۽ حضرت ابوبڪر رضی اللہ عنہ
مڪي جي ڏاکڻي پاسي جبلن ۽ ٽڪرين وٽ پھچي ويا.
هنن ڪنھن اهڙي جاءِ جي ڳولا شروع ڪئي، جتي کين

آجهو ملي سگهي ۽ دشمن به ڳولي نه سگهن. نيٺ جبلن جي
اس پاس ڳولا کانپوءِ ٿور جبل ۾ هڪ غار لپي وئي. اها غار

ويران لڳي پئي هئي. لڳو ٿي ته ڪو انسان ان غار وٽان
ڪڏهن لنگهيوبه ڪونهي.

اوندو اڃا به گهڻي هئي. سواءِ ان روشنيءَ جي جيڪا
ستارن مان اچي رهي هئي. حضرت ابوبڪر رضي الله عنه پهرين
غار ۾ گهڙيو ۽ پٿر، مٽي ۽ گندگاهه ميڙي صاف ڪيائين.
کيس غار ۾ ڪجهه پڙ ۽ سوراخ نظر آيا جن ۾ نانگ ۽ وچون
ٿي سگهيا ٿي. جيڪي حضور ﷺ کي ڏنگي سگهيا ٿي.
تنهنڪري حضرت ابوبڪر رضي الله عنه پاڻ سان آندل هڪ

ڪپڙو ڦاڙي ٽڪرا ٽڪرا ڪيو ۽ سڀني ڀرن ۽ سوراخن کي بند ڪري ڇڏيائين. ائين ڪرڻ کانپوءِ پاڻ غار کان ٻاهر نڪري آيو ۽ حضور ﷺ کي اندر هلڻ لاءِ چيائين.

حضرت ابوبڪر رضی اللہ عنہ سڀني کان وڌيڪ حضور ﷺ کي ڀانئيندو هو. پاڻ انهن ڏينهن ۾ ئي حضور ﷺ تي ايمان آندو هئائين، جڏهن اڃا تمام ٿورڙن ماڻهن پاڻ سڳورن ﷺ تي ايمان آندو هو. پاڻ اسلام جي خاطر پنهنجو سمورو مال متاع خرچ ڪري ڇڏيو هو ۽ هاڻي کيس حضور ﷺ سان گڏ مديني ڏانهن هڪ يادگار سفر ڪرڻ جو موقعو نصيب ٿي رهيو هو. هي اهو سفر هو جنهن سموري انساني تاريخ جو وهڪرو بدلائي ڇڏيو هو.

پاڻ جڏهن حضرت ابوبڪر رضی اللہ عنہ جي گهر کان غار ثور ڏانهن هلڻ شروع ڪيو هئائون ته رستي ۾ حضرت ابوبڪر رضی اللہ عنہ ڪڏهن حضور ﷺ جي اڳيان ٿي هلڻ شروع ڪيو ته ڪڏهن وري پويان. حضور ﷺ کائڻس پيئڻو ته، ”تون مون سان گڏ چو نه ٿو هلين؟“ تنهن تي حضرت ابوبڪر رضی اللہ عنہ ورائيو ”مان ائين ان ڪري پيو ڪريان ته جيئن ڪنهن امڪاني خطري کان بچي سگهجي. مان ڪڏهن توهان جي پويان توهان ته جيئن ڏسي سگهان ته ڪٿي دشمن پويان ته ڪونه ٿو اچي ۽ وري اڳيان توهان ته جيئن ڏسي سگهان ته

ڪٿي دشمن اڳ وٺيو ته نه بيٺو آهي.“
 ”ان جو مطلب اهو ٿيو ته“ حضور ﷺ کيس چيو ”تو کي
 مون سان ڏاڍو پيار آهي ۽ تون پاڻ کي خطري ۾ رکي مون کي
 بچائڻ ٿو چاهين.“
 ”ها پيارا پيغمبر ﷺ!“ حضرت ابوبڪر رضی اللہ عنہ
 جواب ڏنو.

باڪ ڦٽي چڪي هئي ۽ حضور ﷺ ۽ حضرت
 ابوبڪر رضی اللہ عنہ غار ثور ۾ لڪا وينا هئا. هوڏانهن وري مڪي
 ۾ جڏهن قریش جا نوجوان حضور ﷺ جي گهر ۾ گهڙي آيا
 ته ڏٺائون ته بستري تي حضور ﷺ جي بدران حضرت علي
 رضی اللہ عنہ سٽو پيو هو. کين ڏاڍي مايوسي ٿي ۽ ڪاوڙ به لڳي.
 اهي هڪدم ٻاهر نڪري آيا ۽ حضور ﷺ جن کي هيڏي
 هوڏي ڳولڻ شروع ڪيائون. پر کين ڪجهه هٿ حاصل
 ڪونه ٿيو. تنهن تي پاڻ گهوڙا سنبرائي مديني واري رستي
 ڏانهن نڪري آيا. پر کين حضور ﷺ جن جو ڪوبه پيرو
 نظر نه اچڻ تي اڳتي وڃڻ بدران پوئتي مڪي ڏانهن موٽي
 آيا. اچڻ سان سڄي مڪي شهر جو گهيرو ڪيائون ۽ هر
 پاسو ڳولي ڏٺو ڪيائون، پر کين ماپوس ٿيڻو پيو.

نيٺ هنن کي ماهر پيرانو هٿ ڪيا ته جيئن کين
 معلوم ٿي سگهي ته حضور ﷺ ڪهڙي پاسي کان شهر

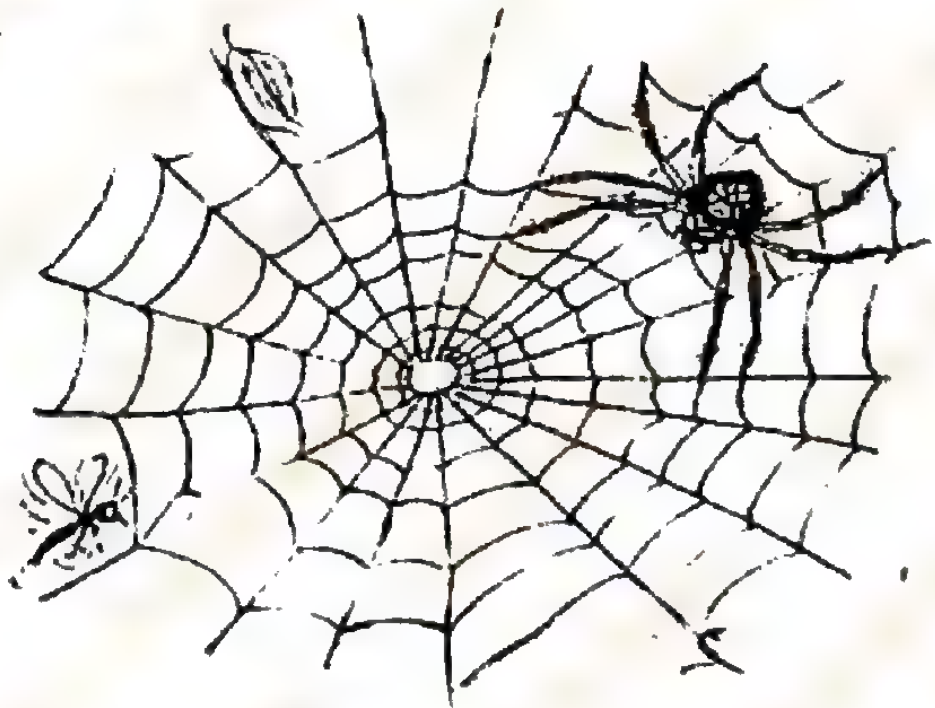
چڏيو هو. جيئن ته مديني ڏانهن ويندڙ رستي تي کين ڪو
پيرو نظر نه آيو هو تنهنڪري هنن پيرائن سڌو مڪي جي
ڏکڻ پاسي جبلن ۽ ٽڪرين جو رخ ڪيو. اهي هاڻي
صحيح رستي تي هلي رهيا هئا.

نبي ڪريم ﷺ ۽ حضرت ابوبڪر رضی اللہ عنہ غار ثور ۾
لڪا وينا هئا. جيتوڻيڪ پاڻ قریشن کي دوکي ڏيڻ لاءِ
هڪ ٻئي رستي تان اچي غار ثور ۾ لڪا هئا، جتي دشمن
کين سولائيءَ سان ڳولي ڪونه ٿي سگهيا، پر تنهن هوندي
به پاڻ کي محفوظ ڪونه ٿي سمجهيائون. حضرت ابوبڪر
رضی اللہ عنہ ڏاڍو فڪرمند ٿي لڳو ۽ بار بار گنايائين پئي ته
ڪٿي دشمن ٻاهر ته ڪونه اچي پهتا آهن.

نيٺ کين ڪنهن جي پيرن جو ڪڙڪو ٻڌڻ ۾ آيو.
ڪجهه ماڻهو غار جي ڀرسان اچي پهتا هئا. پيرائن ۽ قریشن
کي پيرن جا نشان ته نظر آيا، پر کين اهو سمجهه ۾ ڪونه آيو
ته حضور ﷺ ۽ حضرت ابوبڪر رضی اللہ عنہ ڪيڏانهن غائب ٿي
ويا هئا. نيٺ اهي اچي غار جي مُنهن وٽ پهتا، پر ڏٺائون ته
هڪ ڪوريٽري غار جي لنگهه مٿان پنهنجو چار اٿيو آهي،
تنهنڪري پاڻ وڃي ان نتيجي تي پهتا ته غار جي اندر ڪو به
ڪونهي. انهن مان هڪ پيرائو، جنهن جو نالو ڪرز بن القاما
هيو چيو ته، ”پيرن جا نشان هن جاءِ وٽ اچي گم ٿا ٿي وڃن.

پراها خبر ڪونه ٿي پئي ته اهي هتان ويا ڪيڏانهن؟
 ”اچو ته اندر هلي ڏسي اچون.“ هڪ ٻئي پيرائو ڇيو
 ”تي سگهي ٿو ته اهي غار ۾ لڪا ويٺا هجن.“

قريش جو هڪ سردار اميه بن خلف به انهن پيرائن سان
 گڏ هيو. تنهن نهڪار ۾ ڪنڌ لوڏيندي ڇيو ”اندر غار ۾
 ڪوبه ڪونه ويو آهي، تنهنڪري اندر وڃي ڇا ڪندؤ؟ لڳي
 ٿو ته ويجهڙ ۾ ڪوبه غار ۾ اندر ويوئي ڪونهي. مان پانيان ٿو
 ته ڪوريٽري جي تاجي محمد (ﷺ) جي ڄمڻ کان به اڳ

جي اُٿيل آهي. وڌيڪ وقت نه وڃايو ۽ اڳتي وڌو.“

هڪ پيرائو غار جي لنگهه جي صفا مٿان بيٺو هو جنهن جا پير حضور ﷺ کي غار جي اندران به نظر آيا پئي. حضرت ابوبڪر رضه کي ڏاڍو ڊپ ٿيو ته کين حضور ﷺ کي ڪو نقصان نه پهچائي وجهن. پاڻ غار جي لنگهه کي غور سان ڏسڻ لڳو ته ڪٿي دشمن اندر ته ڪونه پيا اچن. جڏهن ته حضور ﷺ عبادت ۾ مصروف هئا. جڏهن پاڻ ﷺ جن عبادت پوري ڪئي ته حضرت ابو بڪر رضه سندس پير سان آيو ۽ اکين ۾ ڳوڙها آڻيندي هوريان چيائين، ”اهي ته اسان جي مٿان اچي بيٺا آهن. ڏسي ورتائون ته پوءِ ته بنا دير جي اندر گهڙي ايندا.“

اهو ٻڌي حضور ﷺ جن مڪرائي ڏنو ۽ وڏي ٻاجهه مان حضرت ابوبڪر رضه ڏانهن نهاريندي چيائون: ”ابوبڪر! تون ايڏو ڊنل ڇو آهين؟ اسان به ڄڻا آهيون پر تيون الله به ته اسان سان گڏ آهي نا.“

حضرت ابوبڪر رضه ورائيو ”مون کي پنهنجي ڳڻتي ڪانهي، پر فڪر رڳو ان ڳالهه جو آهي ته ڪٿي دشمن منهنجي اکين آڏو توهان کي ڪا تڪليف نه ڏين.“

تنهن تي حضور ﷺ جن چيو ”تون ڳڻتي نه ڪر، الله اسان سان گڏ آهي.“

حضور ﷺ جن جي چھري مبارڪ تي ڳڻتيءَ يا
پريشانيءَ جو ڪو نانءُ نشان ئي ڪونه هو. پاڻ سڳورا ﷺ
ڏاڍا مطمئن ٿي نظر آيا جو کين الله جي پاڪ ذات، الله جي
پاڪ وجود ۽ الله جي ٻاجھ ۾ پورو پورو ويساھ هيو.
جيتوڻيڪ ان اوکيءَ ويل کين ڪوبه مدد ڪونه ٿي
پھچائي سگھيو پر حضور ﷺ کي پڪ هئي ته الله ئي
سندس ساٿي آھي.

الله قرآن پاڪ ۾ فرمائي ٿو ته ”بيشڪ الله هن جي مدد
ڪئي جڏهن ڪافرن هن کي تڙي ڪڍيو. هي بن جڻ مان
هڪ هيو جڏهن پاڻ ٻئي غار ۾ هئا ۽ پاڻ پنهنجي ساٿيءَ کي
چئي رهيو هو ”تون ڳڻتي نه ڪر، الله اسان سان گڏ آهي.“

خوبصورت پکي

حضور ﷺ جي ڏينهن ۾ حضرت ابو طلحہ رضی اللہ عنہ نالي
هڪ شخص مديني ۾ رهندو هو. کيس مديني جو سڀ کان
ڀاڳ وارو ماڻهو سمجهيو ويندو هو. ڇو جو وٽس هڪ

خوبصورت باغ هيو. سندس باغ ۾ ٿڌي مٺي پاڻيءَ جو هڪ
جُشمو پڻ وهندو هيو جنهن مان باغ جي مٺي وٽن ۽ ٻوٽن
کي پاڻي ملندو رهندو هو. لاڳيتي پاڻي ملڻ ڪري باغ ۾
سدائين بهاري لڳي پئي هوندي هئي.

حضرت ابو طلحہ رضي الله عنه روزانو پابنديءَ سان پيپهريءَ جي
نماز پڙهڻ لاءِ پنهنجي باغ ۾ ايندو هو. جتي ڪجيءَ جي وٽن
جي ٿڌي هوا ۽ ڀرسان وهندڙ چشمي جي ڪري کيس ڏاڍو
لطف ايندو هو. هو نماز پڙهي خدا جا لکين تورا مڃيندو هو.
جنهن کيس اهڙو خوبصورت ۽ ميون وارو باغ ڏنو هو.

هڪ منجهند جو هو تڏو کڻي گهران نڪتو ته جيئن
پيپهريءَ جي نماز روز جيان باغ ۾ پڙهي سگهي. هو باغ ۾
پهچي ويو ۽ هڪ ڪجيءَ جي وٽ هيٺان تڏو وڃائي هٿ مٽي
کڻي الله اڪبر چئي نماز پڙهڻ لڳو. هن اڃان تلاوت شروع
ئي هس ڪئي ته مٿان ويٺل هڪ پکيءَ ٻولڻ شروع ڪيو.
حضرت ابو طلحہ رضي الله عنه اهڙو خوبصورت آواز اڳ ڪڏهن
به ڪونه ٻڌو هو. اهڙي وٽندڙ آواز کيس موهي وڌو. هو
حيران ٿي ويو ته اهو پکي آيو ڪٿان؟

مٿي ڪجيءَ تي اهو پکي ويٺو هو جيڪو شايد دنيا جو
سڀ کان وڌيڪ خوبصورت پکي هيو. سندس جسم جا

ڪنڀ طوطائي رنگ جا هئا. پَر وري زمرد وانگر چهچ ساوا
هئس. پُچ جا ڊگها ڪنڀ ڏاڙهونءَ جي ڪٽن وانگر لال ڳاڙها
هئا. ڳچي سونهري ۽ چُهنب ڪاري هئس ۽ مٿي تي گلابي
رنگ جو موڙ هئس. پوليائين تي ته اصل وٽن مان واکاڻي
ڪڍي ڇڏيائين.

حضرت ابو طلحہ رضي الله عنه مٿان چڻ ته جادو ٿي ويو. هُو
لاڳيتو پڪيءَ ڏانهن ڪنڌ مٽي ڪنيو تڪيندو رهيو. ڪانئس

اهو به وسري ويو ته هُو ڪو نماز پڙهي رهيو هو. ڪجهه دير
ڪانپوءِ کيس ياد آيو ۽ وري ٻيهر نيت ڪري نماز پڙهڻ

شروع ڪيائين. جڏهن هن نماز پڙهي پوري ڪئي ته اهو خوبصورت پکي به اڏامي پري هليو ويو.

حضرت ابو طلحہ رضي الله عنه وانگر پکي به پاڻ کي پاڳ وارو سمجھڻ لڳو ڇو جو کيس اهڙو خوبصورت باغ هٿ اچي ويو هو جتي هر قسم جا وڻ ٿڻ، ميوا ۽ چشمو موجود هئا. پکيءَ لاءِ اها سٺي جاءِ هئي، تنهنڪري هن ان ئي باغ ۾ سڄي عمر رهڻ جو فيصلو ڪيو.

ٻئي ڏينهن پيھريءَ جي نماز پڙھڻ لاءِ حضرت ابو طلحہ رضي الله عنه کجيءَ جي وڻ جي ڇانوَ ۾ اچي بيٺو. هن ڏٺو ئي ڪونه ته اهوئي پکي ان کجيءَ ۾ پنهنجو آڪيرو ٺاهي رهيو هو. ٿوريءَ دير ۾ پکيءَ ٻولڻ شروع ڪيو ۽ حضرت ابو طلحہ رضي الله عنه وري هوش حواس وڃائي ويٺو. کانئس نماز ئي وسري وئي. هن پنهنجون اکيون ان خوبصورت پکيءَ تي کڻائي ڇڏيون جيڪو پنهنجي آڪيري ٺاهڻ لاءِ کجيءَ جا تيلڻا گڏ ڪري رهيو هو ته ٻولي به رهيو هو.

”پر مان هي ڇا پيو ڪيان؟“ هن پنهنجو پاڻ کان پڇيو ”مان ڪهڙيءَ رڪعت ۾ آهيان..... هيءَ ۾..... ٽينءَ ۾.....؟“ هن مشڪل سان نماز پوري ڪئي ۽ تڏو ويڙهي گهر ڏانهن روانو ٿيو. رستي ۾ هن سوچيو: ”مان ائين لاپرواهه رهيس ته پوءِ منهنجي نماز خدا تائين ڪيئن پهچي

سگهندي؟ منهنجي دل ته خوبصورت باغ، چشمي ۽ پکي،
جي ٻوليءَ سان پري پئي آهي ته پوءِ منهنجي نماز ڪيئن
قبول پوندي؟؟

حضرت ابو طلحہ رضي الله عنه نہایت ایماندار ۽ خدا ترس
ماڻهو هو. هن چڱيءَ ريت ڄاتو ٿي ته هڪ سني مسلمان لاءِ
ڌيان سان نماز پڙهڻ ڪيترو ضروري هو.

ان رات پاڻ حضور ﷺ جن وٽ آيو ۽ کيس پنهنجي
باغ، چشمي ۽ خوبصورت پکيءَ جي ڳالهه پيرائڻي ڪري
ٻڌايائين. ”اي الله جا رسول ﷺ!“ هن چيو. ”مان انهن شين
کي نماز جي واٽ ۾ رکاوٽ بنائڻ نه ٿو چاهيان. چڱو آهي
ته اهي شيون مون وٽ نه هجن. توهان مهرباني فرمائي اهو
باغ مون کان وٺو ۽ سڄي مديني شهر جي مسلمانن لاءِ وقف
ڪري ڇڏيو.“

حضور ﷺ جن خوشيءَ مان باغ جو تحفو قبول ڪيو.
ان کانپوءِ حضرت ابو طلحہ رضي الله عنه جي نمازن ۾ ڪڏهن به
خلل ڪونه پيو.

سياڻو شاگرد

هڪ هزار سال اڳ بغداد وڏي شان شوڪت وارو شهر هوندو هو. بغداد دنيا جي وڏي ۾ وڏي عباسي سلطنت جي گاديءَ جو هنڌ هو. تن ڏينهن ۾ عباسي خليفن هارون رشيد وڏي بدبني سان حڪومت پئي ڪئي. دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ کان واپاري ريشمي ڪپڙا، زيور ۽ خوشبوءِ بغداد ۾ وڪڻڻ لاءِ آئيندا رهندا هئا.

نه رڳو پنهنجي سونهن سوڀيا پر علم جي مرڪز هئڻ ڪري به بغداد ڏيهان ڏيهه مشهور هيو. وڏا وڏا عالم، رياضيدان، فلڪيات جا ماهر، دانشور ۽ فلسفي بغداد ۾ رهندا هئا. انهن مان جنيد نالي هڪ هاڪارو عالم پڻ هيو جيڪو نه رڳو هڪ سٺو استاد هو پر هڪ خدا پرست ۽ اعليٰ اخلاق وارو ماڻهو پڻ هو. جنيد ايران جي شهر نئونند ۾ ڄائو هو. سندس پيءُ شيشي جو واپاري هو پر کيس پنهنجي چاچي سريع السقائيءَ پالي وڏو ڪيو هو. جنيد اڃان يارهن سالن جو هئس ٿيو ته سندس چاچو کيس حج تي وٺي ويو. اُتي مسجد الحرام ۾ سندس ملاقات انهن چار سؤ عالمن سان ٿي

جيڪي "شڪر گذاري" تي بحث ڪري رهيا هئا. جنيد ۽ سندس چاچو ماڻ ڪيو سندن گفتگو ٻڌندا رهيا.

هر هڪ عالم سوچيو ٿي ته سندس ئي دليل صحيح هئا نه ڪي ٻين جا. پوڙهي سريع جو ڀائٽيو جنيد ننڍي هوندي کان ئي سياڻو هو تنهنڪري هن سوچيو ته جنيد کي چئجي ته ان موضوع تي ڪجهه ڳالهائي. هن پنهنجي نڙي صاف ڪئي ۽ عالمن کي مخاطب ڪندي چيائين، "ڀائرو! توهان سڀني "شڪر گذاريءَ" تي تمام سٺو ڳالهايو آهي. توهان جيڪي دليل ڏنا آهن سي سڀ واکاڻ جوڳا آهن. پر مان چاهيندس ته توهان منهنجي ڀائٽي کي به ٻڌو جيڪو آهي ته ننڍڙو پر ڏاڍو ذهين ۽ سياڻو چوڪرو آهي. پاڻ ڪڏهن ڪڏهن ته مون کي پنهنجي ڳالهين ڪري حيران ڪري ڇڏيندو آهي." پوءِ هن جنيد کي مخاطب ڪندي پڇيو "جنيد! تون ڇا ٿو ڳالهائڻ چاهين؟ حقيقي شڪر گذاري ڇا آهي؟"

سڀ عالم وائڙا ٿي ويا ۽ اڪيون ٽاڙي ننڍڙي جنيد کي گهرون لڳا. جنيد وڏي اعتماد سان چيو "شڪر گذاريءَ جو مطلب اهو آهي ته اسان الله جي ڏنل نعمتن جو غلط استعمال نه ڪريون ۽ نه ئي وري اسان انهن نعمتن کي نافرمانيءَ جو ذريعو بنايون."

اهڙو ڳوڙهو ۽ جامع جواب ٻڌي سڀ عالم اچرج ۾
پئجي ويا. پوڙهي سريع مسڪرائي ڏٺو ۽ جنيد کي چيو
”الله توکي زبان جي نعمت ڏني آهي، تون ان کي خيال سان
استعمال ڪندور هجانءِ!“

جنيد تمام گهڻو علم حاصل ڪيو ۽ بغداد ۾ ئي رهي
پيو هو. پنهنجي علم ۽ بزرگيءَ ڪري هو ڏيهان ڏيهه مشهور
ٿي چڪو هو. سوين شاگرد الائي جي ڪٿان ڪٿان جا
اچي وٽس علم پرائيندا هئا. سندس علم بزرگيءَ ۽ خلوص
جي هاڪ پئي پوندي هئي. ڪي ماڻهو سندس تقريرون
بدل ايندا هئا ۽ ڪي وري وٽس هميشه لاءِ ترسي پوندا هئا.
جنيد پنهنجي سڀني شاگردن کي ڏاڍو پائيندو هو ۽ کين
هڪ جيترو علم ڏيندو هو پر سندس هڪ شاگرد اهڙو به
هيو جنهن کي جنيد ٻين شاگردن کان وڌيڪ پيار ڪندو
هو. ڪو به ڪو به سمجهي سگهيو ته جنيد آخر ان شاگرد
کي ايڏو چوڻي پائيو؟ تنهنڪري اهي سڀ ان شاگرد سان
ساڙ ڪرڻ لڳا هئا.

نيٺ هڪ ڏينهن انهن جنيد سان شڪايت ڪئي:
”توهان ان شاگرد کي چوڻا ايڏي اهميت ڏيو؟ اسان به ته هن
جهڙا آهيون. هي اسان کان مٿي ٿورو ئي آهي؟“

جنيد کين سمجهايو ”هي توهان کان وڌيڪ سياڻو
ذهين ۽ فرمانبردار آهي. هن جا اخلاق به سٺا آهن، هن

پنهنجو پاڻ کي الله جي حوالي ڪري ڇڏيو آهي ۽ هن جي سمجھ ۽ عقل به توهان کان سرس آهي. مان هڪ ڏينهن توهان کي ثابت ڪري ڏيکاريندس ته هي توهان کان وڌيڪ، مون کي پيارو ڇو آهي؟“

ڪوبه شاگرد اهو جواب ٻڌي مطمئن ڪونه ٿيو. هنن جنيد کي ٻڌو پاڻ ٻڌو ڪري ڇڏيو. پر جيئن ته اهي پنهنجي استاد جو گهڻو ادب ڪندا هئا، تنهنڪري اهي ماڻ ڪيو اٿيا هليا ويا. جنيد محسوس ڪيو ته هنن سندس ڳالهه کي ڪونه سمجهيو آهي. تنهنڪري ضروري آهي ته کين حقيقت ڏيکارجي.

ٻئي ڏينهن جنيد انهن سڀني کي پاڻ وٽ گهرايو ۽ کين چيو ته بازار مان ويهارو کن پڪي وٺي هڪدم موٽي اچو. جڏهن اهي پڪي وٺي موٽي آيا ته جنيد کين چيو: ”توهان سڀ ان جاء تي ويو جتي توهان کي ڪوبه ڏسي نه سگهي. پوءِ ڪاتيءَ سان اهي پڪي گهي مون وٽ کڻي اچو. ها! ڏسي وائسي پڪ ڪجو متان ڪو ڏسي نه وٺيو!“

انهن شاگردن پڪي ۽ ڪاتي کڻي ۽ پري جهنگ ڏانهن هليا ويا. ڪجهه دير کانپوءِ انهن جي واپسي شروع ٿي. سڀني شاگردن گئل پڪي جنيد اڳيان آڻي رکيا. ايتري ۾ اهو شاگرد به اچي ويو جنهن کي جنيد ڏاڍو پائيندو هو. پاڻ جيئرو پڪي آڻي جنيد اڳيان رکيائين. تنهن تي ڀرسان بيٺل

سڀ شاگرد مٿس کلڻ ۽ نٿوليون ڪرڻ لڳا.

”توسان ڪهڙي ويدن تي جوتون پکي به ڪونه ڪُهي سگهين؟“

تون ته صفا ڪوبيو قوف آهين!“ هڪ شاگرد کيس تود ڪيو.

جنيد کانئس پڇيو ”تون پکيءَ کي ڇو نه ڪُنو؟“

”توهان چيو هو ته پکيءَ کي ان جاءِ تي ڪُهو جو جتي

توهان کي ڪوبه ڏسي نه سگهي.“ شاگرد ٻڌايو ”پر جيئن

ته الله پاڪ هر هنڌ موجود آهي، تنهنڪري پکيءَ کي ڪُهو

مون لاءِ ممڪن نه هو. مان ڀلا ڪيئن توالله کان پاڻ لڳائي

سگهان؟ هو ته هر شيءِ کي ڏسندڙ پسندڙ آهي.“

جنيد خوشيءَ مان ڪنڌ ڌوڻيو ۽ شاگردن کي مخاطب

ڪندي چيو ”ڏٺو! هاڻي ٻڌايو ته ڀلا هي سياڻو يا توهان؟“

هي توهان سڀني کان وڌيڪ سياڻو ۽ ذهين آهي.

تنهنڪري مان کيس گهڻو پائنڻندو آهيان.“

سڀ شاگرد لهجي تي ويا ۽ ڪنڌ جُھڪائي ماڻ ڪري

بيهي رهيا. هنن جهيٽي آواز ۾ پنهنجي استاد کان معذرت

ورتي ۽ دل تي دل ۾ الله پاڪ کان معافيءَ لاءِ ٻاڏايو.

توڪي ڪير بچائيندو؟

اها نجد ڏانهن مَهر (جڏهن حضور ﷺ غفتان ۽ محرب
 قبلين کي اهو اطلاع ڏيڻ ويا هئا ته اهي مسلمانن لاءِ وڌيڪ
 تڪليفون پيدا نه ڪن) وارن ڏينهن جي ڳالهه آهي جڏهن
 حضور ﷺ ۽ سندس ساٿين نخل جي ڀرسان خيمو کوڙيو.

لڳو ٿئي ته غفتان قبيلي جي ماڻهن ۾ حضور ﷺ ۽ سندس

سائين سان ڪلي ميدان ۾ مقابلو ڪرڻ جي همت ڪونه
 هئي. انهن مان ڪيترائي جبلن ۽ رڻن پٽن ڏانهن واپس
 هليا ويا هئا. پر ڪي وري خيمي کان ڳچ پنڌ پري لڪي
 ويهي رهيا. حضور ﷺ جن سڀي ڪري ورتو ته اهي غفٽاني
 بنا اطلاع ڏيڻ جي لڪي لڪي حملو ڪري سگهن ٿا.
 تنهنڪري حضور ﷺ ۽ سندس سائين ڪي چوڪس تي
 ويهڻو هيو. ان لاءِ پاڻ سڳورن ﷺ جن هڪ طريقو ڪڍيو
 ته جيئن دشمنن جي امڪاني حملي کان بچي سگهجي.
 پاڻ ﷺ جن پنهنجي سائين کي ٻن ٽولن ۾ ورهايو.
 پهرين ٽولي کي چيو ويو ته اهو خيمي جي ٻاهران ويهي
 پهرو ڏي. جڏهن ته ٻيو ٽولو حضور ﷺ جن سان گڏ نماز
 پڙهڻ لڳو. نماز پڙهڻ کان پوءِ اهو ٽولو پهري تي لڳايو ويو ۽
 پهري واري ٽولي کي وري نماز پڙهڻ لاءِ چيو ويو. اهڙيءَ
 طرح اهي ٻئي ٽولا واري واري سان نماز پڙهڻ ۽ پهرو ڏيڻ
 لڳا. اهڙي نظاري غفٽانين کي اچرج ۾ وجهي ڇڏيو. هڪ
 ٽولو پهرو ڏئي رهيو هو ته ٻئي ٽولي وري الله اڪبر چيو ٿي
 ۽ رڪوع ۽ سجدا ڪيا ٿي. انهن اهڙو لقاءُ پهرين ڪڏهن
 به ڪونه ڏٺو هو.

نماز کانپوءِ ڪجهه سائين پهرو ٿي ڏنو ته ڪي وري
 ڪجهه دير آرام ڪرڻ لاءِ هيڏانهن هوڏانهن بيٺل وڻن تڻن

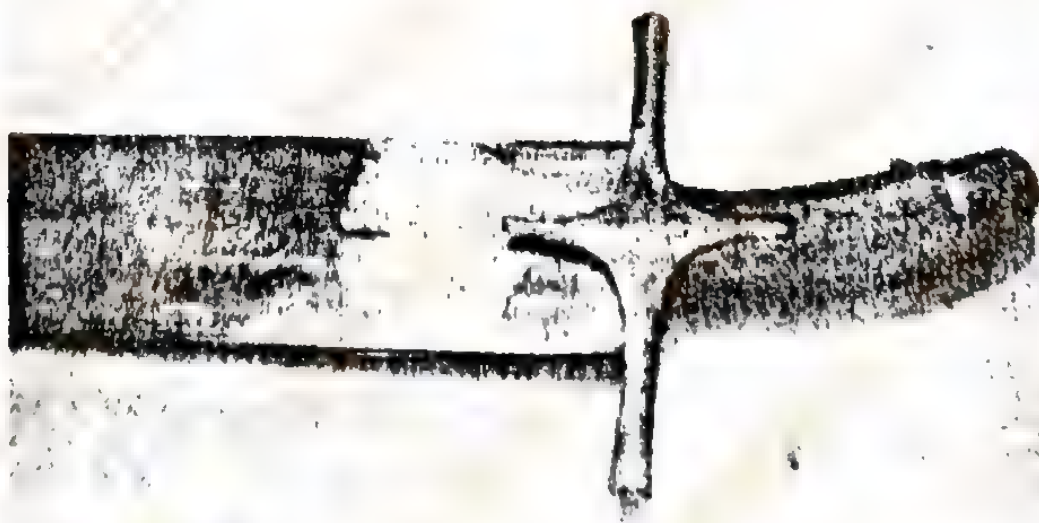
ڏانهن هليا ويا. حضور ﷺ جن پريان ئي هڪ وڻ ڏٺو ۽
 ڪجهه دير نند ڪرڻ لاءِ ان جي چانو هيٺان وڃي آهلي پيا.
 غفٽاني قبيلي جي هڪ نوجوان غوراث کي ان ڳالهه
 جو ڏاڍو انتظار هيو ته پيغمبر (ﷺ) اڪيلو ٿي ته کيس قتل
 ڪري ڇڏجي. هڪ ڏينهن اڳ هن وڏيون ڊاڙون ٿي هنيون
 ۽ چيو ٿي ته ”توهان محمد کان ڊڄو ٿا، هن کي مارڻ ته
 بلڪل سولو آهي. اهو ڪم مان ڪندس. هڪ ماڻهو مان
 جان ڇڏائڻ ڪو ڏکيو ڪم ٿورو ئي آهي. آخر مان به ته
 هيڏي وڏي پهلو ان حارث جو پٽ آهيان.“

سڀ ماڻهو سندس چوڌاري مڙي آيا هئا ۽ کيس ڏاڍو
 همٿايو هئائون. ”ها! اهو ته سٺو طريقو آهي.“ انهن سهمت
 ٿيندي چيو هو ”اسان کي ان مرض کان آجوتڻ گهرجي. پر
 اهو ته ٻڌاءِ ته تون ان کي ڪيئن قتل ڪندين؟“ ”اهو ڪم ته
 اڪ چنپ ۾ ٿي ويندو.“ هن ڊاڙ هڻندي چيو هو ”مان هن تي
 اوچتو وڃي حملو ڪندس.“

ڏينهن ڏاڍو تٽل هو. غوراث چور ڪٿي وانگر ٻوڙن ۽
 ڪنڊن مان لڪندو چپندو خيمي ڏانهن وڌڻ لڳو. حضور
 ﷺ جا ٻه ساٿي خيمي جي ٻاهران هن ڏانهن پئي ڪيو بيٺا
 هئا ۽ چار ساٿي وري پري وڻن ڏانهن چوڪس ٿيا بيٺا هئا.
 هن جي نظر ڏاڍي تيز هئي جو هن پريان ئي ڏسي ورتو هو

تہ حضور ﷺ وٺ هيٺان سٽو پيو هو ۽ سندس تلوار مٿان وٺ
جي ٽاريءَ ۾ لتڪي پئي هئي. غوراث دل ٿي دل ۾ سوچيو
”واھ جو مزو ٿي ويندو جيڪڏهن اڄ محمد کي سندس ئي
تلوار سان قتل ڪيم. پوءِ ته منهنجو ڏاڪو ڄمي ويندو ۽
مان مشهور ماڻهو ٿي ويندس.“

هي لڪندو ڇپندو ۽ بانبرڙا پائيندو ان وٺ تائين
پهچي ويو جتي حضور ﷺ جن سٽا پيا هئا. پاڻ وٺ هيٺان
اچي هيڏانهن هوڏانهن ڏسي اُڀو ٿيو ۽ حضور ﷺ جن جي
تلوار ميان مان آهستي آهستي سٽ ڏئي ڪڍي ورتائين.

پوءِ اها تلوار ٻنهي هٿن ۾ جهلي حضور ﷺ جن جي ڪنڌ
مبارڪ تي رکيائين. ان ئي مهل حضور ﷺ جن کي جاڳ ٿي
پئي. غوراث چاهيو ٿي ته پيغمبر ﷺ کي قتل ڪري

چڏجي، پر هو کيس مطمئن ۽ بي فڪر ڏسي منجهي پيو
کيس سمجھ ۾ ڪونه ٿي آيو ته هو ڇا ڪري؟!

نيٺ هن چيو ”محمد! تون مون کان ڊڄين ڪونه ٿو ڇا؟“
”نه! مان توکان چو ڊڄندس؟“! حضور ﷺ جن ورائيو.
”پر تنهنجي تلوار ته منهنجي هٿن ۾ آهي، پوءِ به مون کان
ڪونه ٿو ڊڄين؟ هاڻي توکي مون کان ڪير بچائيندو؟“

حضور ﷺ جن کي ڪوبه فڪر نه هو. سندس چهري
مبارڪ تي پريشانيءَ يا خوف جو ڪوبه نشان ڪونه هو.
چيائون، ”مون کي ته الله ئي بچائيندو!“، ”ڪير...؟... ڪير؟!“
غوراث جن ته ٻڌو ئي ڪونه.

”الله!“.... حضور ﷺ جن ٻيهر نهايت نرميءَ سان ورائيو.
غوراث، حضور ﷺ جن تي وار ڪرڻ جي حالت ۾ نه
هو. هن جا هٿ ڏڪڻ لڳا. نيٺ تلوار سندس هٿن مان هيٺ
ڪري پئي.

حضور ﷺ اُٿيا ۽ ست ڏئي پنهنجي تلوار کڻندي
چيائون، ”هاڻي ڀلا تون ٻڌاءِ، ته توکي مون کان ڪير
بچائيندو؟“

غوراث ماٺ ڪيو بيٺو رهيو. هن هاڻي پاڻ کي بيوس
محسوس ڪيو. ڪجهه دير کانپوءِ حضور ﷺ جن چيو ”مون کي
ڀڪ آهي ته تون آئندي تلوار خيال سان استعمال ڪندين!“

ان ئي مهل حضور ﷺ جن جا ساٿي به اتي پهچي ويا.
هنن غوراڻ کي پڪڙي ورتو ۽ کي ته کيس مارڻ لاءِ به
تيار ٿي ويا. پر حضور ﷺ کين ائين ڪرڻ کان جهليو ۽
چيو ته کيس معافي ڏئي آزاد ڪيو وڃي.

پوءِ حضور ﷺ جن کيس مخاطب ڪيو ”ڇا تون شاهدي
ڏيندين ته الله کان سواءِ ٻيو ڪوبه عبادت جي لائق ناهي؟“
غوراڻ انڪار ڪندي ورائيو ”جيڪڏهن مان ائين
ڪيو ته پوءِ مون کي پنهنجي قبيلي وارا ڊڄڻو سمجهندا، پر
مان اهو واعدو ٿو ڪريان ته مان توهان سان ڪڏهن به نه
وڙهندس ۽ نه ئي انهن سان ساٿ ڏيندس جيڪي توهان
سان وڙهڻ لاءِ آيا آهن.“

ان کانپوءِ غوراڻ کي آزاد ڪري پنهنجي قبيلي جي
ماڻهن ڏانهن موڪليو ويو هو ڏاڍو مڻجهيل ۽ اداس هيو.
جڏهن سندس قبيلي جي ماڻهن ڪجهه ٻڌائڻ تي کيس زور
پريو ته هن رڳو ايترو چيو: ”مان اڄ ان ماڻهوءَ کي ڏسي آيو
آهيان، جيڪو سڄي انسان ذات کان ڀلو آهي.“
ان مهم کي ”ذات الرقاء“ جي مهم پڻ چيو ويندو آهي.

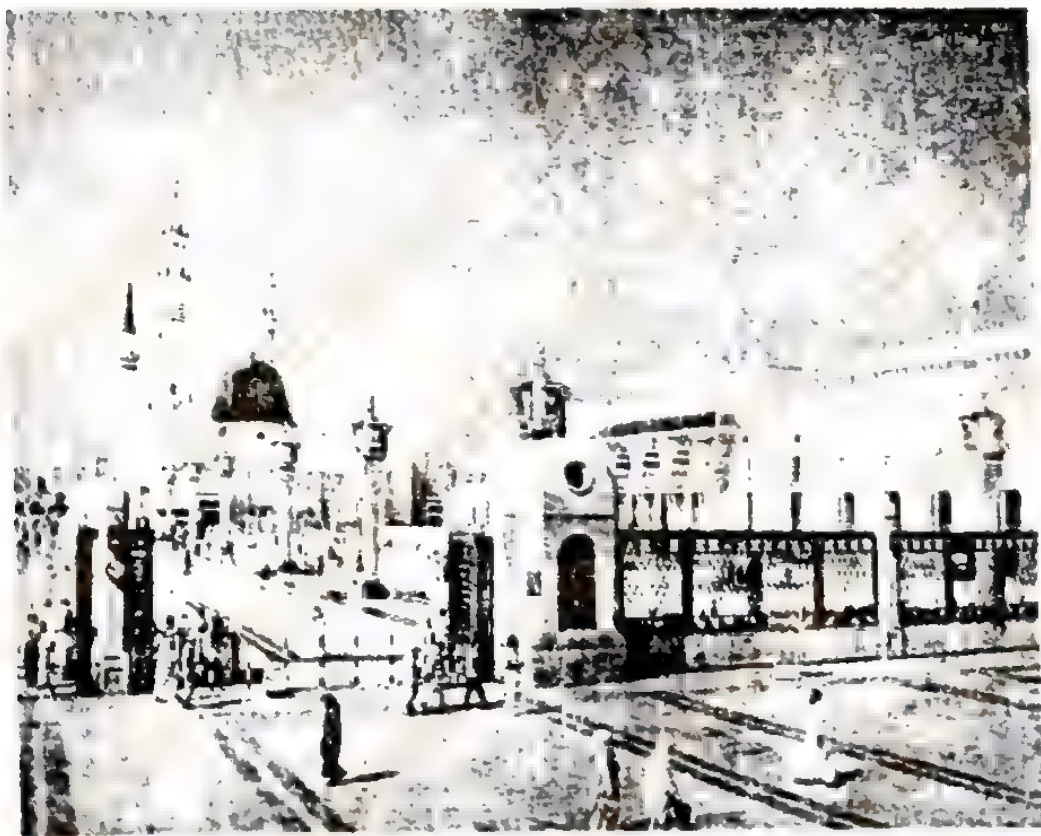
تير ڇا ڪندا؟

هيءَ تن ڏينهن جي ڳالهه آهي جڏهن حضور ﷺ مديني ۾ رهندا هئا. عرب اُپٻيٽ ۾ ڪجهه قبيلن اهڙا به هئا، جن اڃان اسلام کونه قبوليو هو. پاڻ حضور ﷺ جن ۽ سندس ساٿين تي ڏاڍو ڏمريل هئا ۽ چاهيائون ٿي ته حضور ﷺ کي قتل ڪري ڇڏجي. ڇو جو پاڻ سڳورا ﷺ سندن ڪيترن ئي خدائن واري عقيدي کي تباهه ڪري ڇڏيو هو.

انهن قبيلن وارن، حضور ﷺ ۽ سندس ساٿين کي قتل ڪرڻ جو ارادو ڪيو هو. سندن هلت جي ڪري عورتن ۽ مردن کي هڪ الله ڏانهن لاڙڻ جي ڏس ۾ ڏاڍيون مشڪلاتون پيدا ٿي رهيون هيون. اهي نه ته روزمره جو ڪم دلجاءِ سان ڪري ٿي سگهيا، نه ڪجين جي سار سنڀال پئي ٿي سگهي ۽ نه ئي وري ڪو وڻج واپار ٿي پئي سگهيو. روزي ڪمائڻ ڏاڍو ڏکيو ڪم ٿي پيو هو. ماڻهو بک ۽ غربت ۾ پيسجي رهيا هئا.

ان صورتحال کان تنگ ٿي حضور ﷺ ۽ سندس ساٿي

هڪ ڀيرو ٻيهر هڪ مهم تي نڪتا جنهن جو مقصد اهو هو

تہ محرب ۽ غفتان جي قبيلن کي چٽاءُ ڏجي، تہ اهي مديني جي مسلمانن کي تنگ ڪرڻ چڏي ڏين.

جيئن ئي انهن قبيلن جي سردارن حضور ﷺ کي پاڻ
ڏانهن ايندي ڏٺو ته ڊپ وچان وٺي پڳا. تنهنڪري حضور
ﷺ جن مديني ڏانهن واپس موٽڻ جو ارادو ڪيو.

موت تي سج لهي چڪو هو تنهنڪري رات رستي ۾ ئي
 گذارڻ جو فيصلو ڪيو ويو. حضور ﷺ ۽ سندس ساٿي هڪ
 سوڙهي رستي مان لنگهندا هڪ ٽڪريءَ وٽ پهچي ويا. پاڻ
 سڳورن ﷺ کين ٻارڻ لاءِ ڪانيون ميڙي آڻڻ، خيمو هڻڻ ۽
 ماني پچائڻ جو حڪم ڏنو. گڏوگڏ هڪ مهاجر عمار بن ياسر
 ۽ هڪ انصار عباد بن بشر کي چيائون ته اهي پهرو ڏين ته
 متان ڪو دشمن نه اچي وڃي.

عمار ۽ عباد هڪ هنڌ اچي پھر وڌيڻ لاءِ ويهي رهيا. عباد پاڻ سان گڏ هڪ خاص شيءِ به آندي هئي. اها خاص شيءِ هرڻ جي ڪل هئي، جنهن تي سندس پسند جي هڪ سورة لکيل هئي. جڏهن ان مهم لاءِ مديني کان رواني ٿيڻ جو حڪم مليو هيو ته ان وقت هو اها سورة ياد ڪري رهيو هو.

توريءَ دير کانپوءِ عباد پنهنجي ساٿيءَ وٽ آيو ۽ چيائين،
 ”پيءُ! رات کي ٻن پهرن ۾ ورهائڻ گهرجي. پهرين پهر ۾ هڪ
 ٻيهر پهر وڌي ۽ ٻئي پهر ۾ وري ٻيو پهر وڌي ڇا ائين

صحيح آهي؟ تون رات جي ڪهڙي پهر ۾ پهرو ڏيڻ
چاهيندين؟“

عمار ڪنهن پتر تي ٽيڪ ڏيو آهليو پيو هو تنهن اتان
ئي ورائيو ”مون کي ته هاڻي ئي نند ٿي اچي. مان هاڻي ئي
تو سُمهان ۽ پهرو وري رات جي ٻئي پهر ۾ ڏيندس.“

”پر پوئين پهر ۾ متان توکي تڪليف ٿئي، چو جوان
پهر ۾ نند به گهڻي ايندي آهي.“ عباد چيو.

”نه نه! اهڙي ڪا به ڳالهه ڪونهي.“ عمار ورائيو ”مان نماز
پڙهندو رهندس. تنهنڪري مون کي نند ڪونه ايندي.“

هڪ دشمن حضور ﷺ ۽ سندس ساٿين کي تاڙيو ويٺو
هو. پاڻ هوريان هوريان لڪندو اچي انهن ٻنهي پهريدارن وٽ
پهتو. کيس مسلمانن کان سخت نفرت هئي. سندس گهر
واريءَ حضور ﷺ جن جي ڪجهه ساٿين کي قتل ڪرڻ
جي ڪوشش پڻ ڪئي هئي، پر پاڻ مارجي وئي هئي.
تنهنڪري هن پنهنجي گهر واريءَ جو بدلو وٺڻ لاءِ قسم
کڻي ڇڏيو هو. سندس اها دلي خواهش هئي ته محمد (ﷺ)
جن جي ساٿين مان ڪنهن نه ڪنهن کي قتل ڪجي.

هي لڪندو لڪندو صفا عباد جي ڀرسان اچي بيٺو.
عباد ٿوري دير اڳ نماز لاءِ بيٺو هو ۽ نماز ۾ پنهنجي وٽندڙ
سورة پڙهڻ شروع ڪئي هئائين. اها سورة پڙهندي هو

آسپاس کان صفا بي خبر ٿي ويو. ان سورة جي آيتن جي خوبصورتيءَ سندس خدا سان محبت جي جذبن کي اڃا به سگهارو ڪري ڇڏيو:

”هو پنهي اوڀرن جو پاڻڻهار ۽ پنهي اولهن جو پاڻڻهار آهي. پوءِ پنهنجي پاڻڻهار جي ڪهڙين نعمتن جو انڪار ڪندؤ؟“ دشمن جون اکيون خوشيءَ وچان چمڪڻ لڳيون. ”اهو ته ٺيڪ نشاني تي بيٺو آهي.“ هن سوچيو ۽ هڪدم تير ڪڍي ڪمان ۾ وڌائين ۽ نشانو وٺي تير هنياڻين، تير وڃي عباد کي پاسي ۾ لڳو. هن تير چڪي ڪڍي اڇلائي ڇڏيو ۽ پاڻ سورة پڙهندو رهيو:

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ۝ فَبِأَيِّ

الَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ (الرحمن: 29-30)

”آسمانن ۽ زمين ۾ جيڪي به آهن ڪانس ئي پنهنجون مرادون گهرن ٿا، هر روز نرالي شان ۾ آهي. پوءِ جنو ۽ انسانو! توهان ٻئي پنهنجي رب جي ڪهڙين ڪهڙين صفتن جو انڪار ڪندؤ.“ دشمن وري ٻيهر نشانو وٺي تير اڇلايو جيڪو سڌو اچي عباد کي جنگه ۾ لڳو. هو ٿورو جهڪيو ۽ سٺ ڏئي تير پنهنجي جنگه مان ڪڍي ورتائين. سندس زبان تي ان سورة جون هي آيتون هيون:

”چڱائيءَ جو بدلو چڱائيءَ کانسواءِ ٻيو ڪونه آهي. پوءِ
پنهنجي پالڻهار جي ڪهڙين نعمتن جو انڪار ڪندؤ؟“
جڏهن کيس ٽيون ڀيرو تير لڳو ته سندس زخمن مان
رت وهڻ لڳو. ان وقت سندس زبان تي پنهنجي وٽندڙ
سورت جي آخري آيت هئي:

”تنهنجي پالڻهار عزت واري ۽ نعمتن واري جو
نالو وڏي برڪت وارو آهي.“

اها آيت پڙهي عباد رکوع ڪيو. سڌو ٿي بيٺو سجدو
ڪيائين ۽ پوءِ سلام ورائي نماز ختم ڪيائين. ان کانپوءِ
هو پنهنجي ساٿيءَ وٽ آيو ۽ کيس جاڳايائين.

دشمن کيس نماز ختم ڪندي ڏٺو ته پري وڃي هڪ
پٿر جي اوٽ ۾ ويهي کيس ڏسڻ لڳو. جڏهن عباد، عمار کي
جاڳايو ته غفٽائيءَ چرڪ ڀريو: ”مار! اهي ته به جڻا آهن.
جيڪڏهن مون کي ڏسي ورتائون ته پوءِ مون کي ڪونه
چڏيندا.“ ائين سوچي هو ڊوڙندو پري هليو ويو.

عمار اڪيون مهنيندو اٿي ويٺو ۽ عباد کي زخمي ٿيل ڏسي
پريشان ٿيندي پڇيائين، ”هي توکي ڇا ٿيو آ؟ تون مون کي
جاڳايو ڇو نه؟“ ”مون کي دشمن تير هنيا آهن.“ عباد ٻڌايو.

”پر توکي ته پهرين تير لڳڻ سان مون کي جاڳائڻ
ڪپندو هو.“ عمار ائين چئي اٿيو ۽ هڪ ڪپڙي مان ٽڪرو

قاري عباد جي ڦٽن تي ٻڌائين.

عباد مسڪرائيندي ٻڌايو: ”خير آ..... ڪا ڳالهه ناهي.
مون کي نماز ۾ سورة ايدو ته مزو پئي ڏنو جو مون کي
محسوس ٿي ڪونه ٿيو ته ڪو مون کي تير پيا لڳن. مان ته
رڳو تير ڪيندو اڇلائيندو پئي ويس ۽ پنهنجي وٽندڙ سورة
پڙهندو پئي ويس. جڏهن مان آخري آيت پڙهي نماز ختم
ڪرڻ وارو هوس ته مون کي ٽيون تير لڳو ۽ پوءِ مان نماز
ختم ڪري توکي جاڳايو. مان چاهيو پئي ته پنهنجي وٽندڙ
سورة کي پڙهندو رهان پر اهو چڱو نه ٿئي ها جيڪڏهن مان
مارجي وڃان ها! جيڪڏهن مان مارجي وڃان ها ۽ تنهن به سٽو
پيو هجي ها ته پوءِ دشمن خيمي تائين پهچي حضور ﷺ جن
کي ڪا تڪليف ڏئي پئي سگهيو. مان نه ٿي چاهيو ته پاڻ
سڳورن ﷺ کي ايڏايو وڃي.“

اهو ٻڌڻ کانپوءِ عمار پنهنجي پياري دوست عباد کي
چمڪي سيني سان لائو.

سڀ ڪجهه قربان ڪرڻ

بازنطيني سلطنت جو لشڪر مسلمانن سان جنگ جوڙڻ جون تياريون ڪري رهيو آهي.

اها خبر سڄي مديني ۽ ڀر وارين وسندين ۾ تيزيءَ سان پکڙجي وئي. بازنطيني مسلمانن کي ختم ڪرڻ لاءِ پنهنجي وڏي لشڪر سان مٿن حملو ڪرڻ جي رٿا جوڙي رهيا هئا. پر حضور ﷺ جن کي پڪ هئي ته مسلمان الله جي مدد سان سوڀارا ٿيندا. بازنطينين سان منهن ڏيڻ لاءِ حضور ﷺ جن مسلمانن کي پاڻ وٽ گهرايو ته جيئن کين جهاد ۾ شريڪ ٿيڻ لاءِ چئي سگهجي. مسلمانن جو پاڻ ۾ وڌيڪ اڳواڻ اتحاد هو ۽ اهي الله جي واٽ ۾ پنهنجو سڀ ڪجهه قربان ڪرڻ لاءِ آتائين هئا. جهاد ڪرڻ لاءِ تلوارون، تير، پالا ۽ ٻيا هٿيار گهربا هئا. نه فقط هٿيار پر پاڻي به گهڻي مقدار ۾ کپندو هو، ڇو جو اهي اونهاري جا گرم ڏينهن هئا، تنهنڪري بازنطينين سان ڪلي رڻ پٽ ۾ وڙهڻ لاءِ ضروري هيو ته پاڻي به جهجهو کنيو وڃي. ڇا ايڏيءَ گرميءَ ۾ جنگ ڪرڻ سٺو هجي؟ ڇا

پنهنجي ٻارن ٻچن ۽ گهر گهاٽ کي ڇڏي دشمن سان مهاڏو
اتڪائڻ ڪا چرچي بازي هئي؟ ڇا پنهنجو سمورو مال متاع
الله جي واٽ ۾ خرچ ڪرڻ ڏکيو نه هو؟

ڪجهه اهڙا مسلمان به هئا، جيڪي قرباني ڏيڻ کان
لنوائي پوئتي هڻي ويا. پر ڪي اهڙا سڄا مسلمان به هئا
جيڪي الله ۽ سندس پيغمبر ﷺ لاءِ پنهنجو سر تريءَ تي
رکيو ويٺا هئا.

حضرت عمر رضی اللہ عنہ به انهن مان هڪ هيو. کيس الله ۽
سندس رسول ﷺ سان سڄي ٿيڻ ۽ سندن واٽ ۾ قرباني
ڏيڻ جو سنو موقعو مليو هو. ان موقعي لاءِ هو ڳچ عرصي کان
انتظار ۾ هيو. هو تڪو تڪو گهر آيو ۽ گهر ڀاتين کي حڪم
ڏنائين ته پنهنجو سمورو مال ملڪيت هڪ هنڌ آڻي گڏ
ڪيو وڃي. جڏهن سموري ملڪيت هڪ هنڌ آڻي رکي
وئي ته هن پنهنجي گهر ڀاتين کي چيو ”هاڻي ٻڌو! هن
ملڪيت مان اڌ توهان کڻو ۽ اڌ مون کي ڏيو ته مان الله جي
رسول ﷺ جن کي جهاد لاءِ ڏيان.“

ملڪيت کي اڌو اڌ ڪيو ويو. حضرت عمر رضی اللہ عنہ اهو
سامان ۽ ڪجهه هٿيار ڀريءَ ۾ ٻڌڻ لڳو ته ايتري ۾ سندس
گهر واري اندران نڪري آئي ۽ پنهنجا سونا جُهو مڪ آڻي.

سندس هٿ تي رکيائين. اهي سونا جُهومڪ هن وڏيءَ
تڪليف کانپوءِ ڪجهه پئسا بچائي گهڙايا هئا.

”مون کي رڳو هڪ جُهومڪ ڏي“ حضرت عمر رضي الله عنه
چيو ”باقي هڪ تون پاڻ وٽ رک!“ ”هڪ جُهومڪ
منهنجي ڪهڙي ڪم جو!“ سندس گهر واريءَ ڪلندي چيو
”هڪ جُهومڪ مان نه ته پائي سگهنديس ۽ نه ئي وري اهو
ڪو خريد ڪندو. تنهنڪري اهي ٻئي جُهومڪ الله جي
وات ۾ ڏئي ڇڏ.“

حضرت عمر رضي الله عنه ڏاڍو خوش ٿيو. حضور صلي الله عليه وسلم کي ڏيڻ
لاءِ وٽس جهجهو سامان هيو. هن هڙ ٻڌي مٿي تي رکي ۽
حضور صلي الله عليه وسلم جن جي گهر ڏانهن روانو ٿيو.
رستي ۾ پاڻ ڏٺائين ته حضرت ابوبڪر رضي الله عنه به حضور
صلي الله عليه وسلم جي گهر ڏانهن وڃي رهيو هو پر وٽس ڪو گهڻو سامان
ڪونه هو.

”خدا جو شڪر آهي! مان هن پيري ته ضرور حضرت
ابوبڪر رضي الله عنه کان وڌيڪ ٿي ويندس. الله ۽ سندس رسول
صلي الله عليه وسلم جي وات ۾ ڏيڻ جي معاملي ۾ هن پيري مان ضرور
ابوبڪر رضي الله عنه کان گوءِ کڻي ويندس.“ حضرت عمر رضي الله عنه
سوچڻ لڳو ۽ دل ئي دل ۾ خوش ٿيندو حضور صلي الله عليه وسلم جن وٽ
پهچي ويو.

”پينمبر سڳورا ﷺ! اچي هي مال متاع وٺو!“ حضرت
 عمر رضی اللہ عنہ هڙ هيٺ لاهيندي چيو ”هاڻي هي مال توهان الله
 جي واٽ ۾ ڪم آڻي سگهو ٿا.“

”تون پنهنجي لاءِ ۽ پنهنجي گهر ڀاتين لاءِ گهر ۾ ڇا ڇڏي
 آيو آهين، حضور ﷺ جن کانئس پڇيو. کين خوشي به ٿي
 رهي هئي ته ڪجهه ڳڻتي پڻ. خوشي ان ڳالهه جي، جو عمر
 چڱو خاص مال کڻي آيو هو ۽ ڳڻتي ان ڳالهه جي جو حضور
 ﷺ سوچي رهيا هئا ته متان عمر گهر ڀاتين ۽ پنهنجي لاءِ
 تمام ٿورڙو سامان بچائي آيو هجي.

”توهان ڳڻتي نه ڪريو!“ حضرت عمر رضی اللہ عنہ وراڻيو ”مان
 گهر ۾ گج ملڪيت ڇڏي آيو آهيان. توهان دلجاءِ ڪريو!“

”پر تون ڪيترو سامان گهر ۾ ڇڏي آيو آهين؟“

حضور ﷺ وري ٻيهر کانئس پڇيو.

”مان ايترو سامان گهر ۾ ڇڏي آيو آهيان ج بتر و هتي
ڪٿي آيو آهيان!“ حضرت عمر رضه ٻڌايو ”مان گهر جو
سمورو سامان اڌ وڌ ڪيو هو. هڪ اڌ گهر ۾ رکي آيو آهيان
۽ باقي اڌ الله جي واٽ ۾ ڏيڻ لاءِ اوھان وٽ ڪٿي آيو آهيان.“
پيغمبر ﷺ ٻاجھ ڀرين نظرن سان حضرت عمر رضه ڏانهن
ڏسي مسڪرايو.

ان کانپوءِ حضرت ابوبڪر رضه پاڻ سان آندل ٿرڙو
سامان حضور ﷺ جي اڳيان رکيو. حضور ﷺ جن کانئس
اهوئي سوال ڪيو ته، ”تون گهر ۾ پنهنجي لاءِ ۽ پنهنجي
گهر ڀاتين لاءِ ڇا بچائي آيو آهين؟“

حضرت ابوبڪر رضه ڊڪنڌ ڪٿي هيٺ ڪيو. هن
اصل ۾ ٻڌائڻ نه ٿي چاهيو ته هو گهر ۾ ڪجهه به ڇڏي نه آيو
هو. ساڳئي وقت هن الله جي رسول ﷺ کان ڳالهه
لڪائڻ به نه ٿي چاهي. نيٺ ڪجهه دير چپ رهڻ کانپوءِ هن
ورائيو ”انهن جو گذارو ٿيندو رهندو. مان سندن لاءِ الله ۽
سندس پيغمبر ﷺ جن کي ڇڏي آيو آهيان! باقي مون وٽ
جيڪا ملڪيت هئي سا اوھان وٽ آڻي رکي اٿم!“

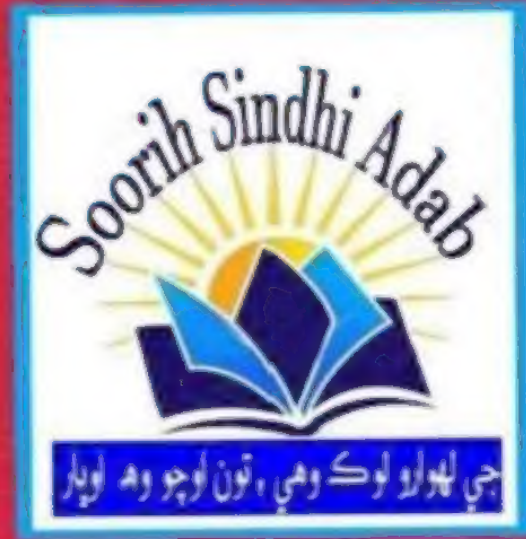
اهو ٻڌي حضور ﷺ مسڪرائي ڏٺو ۽ گچ دير تائين
 پنهنجي پياري دوست حضرت ابوبڪر رضی اللہ عنہ ڏانهن پيار
 وڇان ڏسندو رهيو. هڪ ڀيرو وري ٻيهر حضرت ابوبڪر
 رضی اللہ عنہ الله ۽ سندس رسول ﷺ جي واٽ ۾ قربانيءَ جو هڪ
 وڏو مثال قائم ڪيو هو. هونئن به شروع کان وٺي حضرت
 ابوبڪر رضی اللہ عنہ حضور ﷺ سان پورو پورو ساٿ ڏيندو پئي
 آيو ۽ پنهنجو سڀ ڪجهه قربان ڪري ڇڏيو هو. مديني
 ڏانهن هجرت ڪرڻ مهل پڻ حضور ﷺ سان گڏ حضرت
 ابوبڪر رضی اللہ عنہ ئي هيو.

حضرت عمر گهر ڏانهن موٽيو پر هن پاڻ کي ڏاڍو
 شرمندو ۽ ناخوش پئي محسوس ڪيو. ”هڪ ڀيرو ٻيهر
 حضرت ابوبڪر رضی اللہ عنہ پاڻ کي مون کان وڌيڪ سٺو ماڻهو
 ثابت ڪري ڏيکاريو“ هن سوچيو ”الله ۽ سندس رسول
 ﷺ جي فرمانبرداريءَ ۽ سندن واٽ ۾ پنهنجو سڀ ڪجهه
 قربان ڪرڻ جي معاملي ۾ حضرت ابوبڪر رضی اللہ عنہ کان
 ڪو به کڻي نه سگهندو.“

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره: ميراثي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488